

UŽGAVĖNIŲ ličynas (kaukės)

Jurga ŽEMAITYTĖ

Pradedame ruoštis Užgavėnėms? Puiku! Kyla klausimas, nuo ko pradėti?

Blynai, vaišės, linksmybės – šventės dieną, o dabar – laikas pagalvoti, kuo per Užgavėnes norėtume būti, kokią kaukę (žem. ličyną) užsidėsime, kuo persirengsime. Prieš rinkdamiesi kaukę ar ją darydami, pasižiūrėkime, kokios yra ir kaip atrodo tradicinės, persirengėlių dėvimos žemaičių Užgavėnių kaukės. Tai galima pamatyti muziejuose, kur saugoma daug senų ir pastaraisiais metais suaugusiųjų bei vaikų padarytų kaukių, nuotraukų, kuriose įamžintos Užgavėnių švenčių akimirkos. Tiems, kas neturi galimybės ten nueiti, labai pravers internetas, kuriame naršydamas rasi ir daug ko, kas susiję su Užgavėnėmis.

Pirmiausia svarbu žinoti, ką pats ar su draugais būsimame Užgavėnių karnavale norėsi vaidinti, kuo apsitaisęs siasi persirengėlių eisenoje.

Pasirinkimas didžiulis. Nuo seno buvo įprasta, kad Užgavėnių persirengėliai (Žemaitijoje jie daug kur Užgavėnių žydais vadinami) susimesdavo į būrelius ir vaidindavo keliaujančius pirkliais prisistatančius mainikautojus žydėlius, apsimetėlius ubagus, persenusių jaunikių piršlybų dalyvius, visas ligas gydančius, ypač jaunas mergeles mėgstančius apčiupinėti, jų širdelių dūžių paklaustyti daktarus, o kur dar raganos ant šluotų, fotografai. Seniau Žemaitijoje, o dabar jau ir visoje Lietuvoje Užgavėnės neįsivaizduojamos ir be tokių persirengėlių personažų kaip Giltinė, Laikas, Angelas, Aptieko-

(Nukelta į 50 p.)

Užgavėnių persirengėliai. Fotografas Juzefas Perkovskis. 1932 m. Nuotrauka saugoma Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai)

Kaukė „Angelas“ iš septynių dalių Užgavėnių kaukių komplekto. Meistras – Kazys Varnelis. 1921 m., Alsėdžiai. Originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai)

Kaukė „Daktaras“ iš septynių dalių Užgavėnių kaukių komplekto. Meistras – Kazys Varnelis. 2021 m., Alsėdžiai. Originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai)

rius (Vaistininkas), Arklys, Meška, Velnias, Gervė Ožys, Gaidys, persirengėlių eiseną ir, svarbiausia, Morę saugantis „Stražninkas“ (Sargybinis). Persirengėliai yra ir Kanapinis su Lašiniu.

Kaukes galima pasidaryti iš įvairiausių medžiagų – popieriaus, kartono, tošies, avikailio, odos, gyvulių kaukolių, kaulų ir t. t. Nuo seno populiarios ir iš medžio išdrožtos kaukės.

Negalima užmiršti ir pasirinktam personažui reikalingų atributų. Dažniausiai tai įvairios lazdos, kartais, iš medžio išskobti termometrai, iš šiaudų ar kitų medžiagų prikimštos persirengėlių kupros ir kt. „Daktarai“ nešasi krepčius su medicinos „įranga“ ir „vaistais“, „ubagėliai“, „žydėliai“ (jie dar vadinami kupčiais) – praventui susidėti skirtas terbeles. O kur dar botagai, virvės, įvairiausios gertuvės ir kt. Būsimiems „daktarams“, „Giltinei“ iš anksto vertėtų pasirūpinti „Gyvenimo knyga“, kurią skaitydamas Užgavėnių dieną galėtum „užkabintiems“ praeviams jų artimiausią gyvenimą nupasakoti. „Čigonėlių“ rankose, be abejo, tą dieną svarbiausios – kortos. Dažna jų nešasi ir „vaiką“ – į audeklus suvyniotą lėlę. Per Užgavėnes vyrų personažams pravers dirbtiniai ūsai, barzdos.

Beje, seniau per Užgavėnes persirengėliai būdavo tik vyrai. Dabar kartu su jais į šventės šurmulį lygia dalimi įsitraukia ir moterys. Kaukes užsideda, šventės dieną įvairiai linksminasi, mainikauja ne tik suaugusieji, bet ir vaikai, tik reikia žiūrėti, kad jie bėdos napsidarytų – lazdos neperlenktų.

Persirengėlių rūbai – patys įvairiausi, tik ne kasdieniai. Svarbu, kad jie išsiskirtų, būtų priderinti prie kaukės ir išryškintų persirengėlio vaidinamo personažo išvaizdą bei charakterį. Bus pats tas, jei vaidindamas mešką, užsivilksi kokius išverstus kailinius. „Ubagėliui“ pravers suplyšusi sėmėga, „Žydėliui“ – juoda barzda ir tokios pačios spalvos kepurė su snapeliu, o „Čigonėlė“ tikrai atkreips dėmesį, jei sklaidysis ilgais, ryškių spalvų sijonais bei skaromis. Mergikėms pravartu iš anksto pasirūpinti perukų, iš storų siūlų ar kitų medžiagų prisipinti ilgų kasų ir panašiai.

Išvaizdą atitinkamai pagal pasirinktą personažą reikėtų paryškinti dažais, suodžiais, miltais, pelenais. Svarbu tik žinoti, ar tie dažai tau nepakenks. ar pasirinktos medžiagos tavęs nealergizuoja.